

תמיכה בספרים לשנת תשפ"ו

במסגרת תחרות ספרים שעורך המרכז מדי שנה לכתבי-יד מקוריים העוסקים בחקר האישה ביהדות, זכו השנה שני ספרים במענק המקדם את הוצאתם לאור:

בפרס הראשון זכה כתב היד של הספר **בואי כלה: אלימות פוליטית, מגדר ודת בפעילות 'תא יהודית' (1951-1948)** מאת ד"ר נעמי לבנקרון, שעתידי לראות אור בהוצאת פרדס.

הספר עוקב אחר סיפורו של "תא יהודית", תא הנשים של מחתרת "ברית הקנאים" (או "המחנה"), מחתרת דתית קיצונית ששמה לה למטרה להחיל "דיקטטורה תיאוקרטית" בישראל. הפעילים במחתרת עסקו בין היתר בהצתת איטליזים שמכרו בשר לא כשר ורכבים שנסעו בשבת. הדמות המייצגת של חברות התא היא מרים ברונר בת ה-22 שניהלה חיים כפולים: ברובד הגלוי, עבדה כמורה ברשת בתי הספר החרדיים "בית יעקב" בשכונת קטמון בירושלים, ועמדה להינשא בחודש יוני 1951. במקביל, לחייה היה גם רובד סמוי: היא הייתה חברה בתא יהודית.

במהלך הדיונים על חקיקת חוק גיוס חובה לנשים, הסלימה פעילות המחתרת, והנהגתה החליטה על "מבצע כלה". במהלכו, תוטל פצצת הפחדה בכנסת, שתבטא את חומרת הדיון בגיוסן של נשים דתיות בעיני חוגים דתיים. המבצע כשל: ארבעה פעילים הגיעו לכנסת אך לא הטילו את הפצצה. ביממה לאחר מכן עצרה המשטרה עשרות חשודים שחלקם הועברו למחתרת מתוקף צו מעצר מנהלי למחנה המעצר ג'למי. ביניהם נמצאה גם מרים ברונר, שהייתה האישה היחידה בקבוצה.

הספר עוקב אחר ההיסטוריה החברתית והפוליטית שיצרה את התנאים להקמת "תא יהודית", ולמאבק הכפול שניהלו חברותיו: כלפי חוץ, נאבקו כנגד תהליכי החילון במדינה, וכנגד גיוס נשים לצה"ל; וכלפי פנים, נאבקו מול הנהגת המחתרת להשגת שוויון מגדרי, תוך הפגנת תפיסת עולם פמיניסטית אקטיביסטית. אך בתוך כך, בעודן נאבקות על זכויותיהן, אימצו את סולם הריבוד האתני ההגמוני, שהוביל לחלוקת תא הנשים לשניים: לתא אשכנזי, שכלל בעיקר את מורות 'בית יעקב', ועסק בפעולות מודיעין ובבניית הבסיס האידיאולוגי והחינוכי של המחתרת, ולתא שכלל נשים מזרחיות וספרדיות, והיו מושא גיוס וחינוך מצד חברות המחתרת האשכנזיות. מתוך אימוץ תפיסת העולם ההגמונית של האתניות, נתפסו האחרונות, הן בחברה והן במחתרת, כבעלות ערך חברתי ותרבותי מועט יותר. באמצעות ניתוח פעילותן של תא יהודית, ממחיש הספר כיצד קבוצות קיצון היוצאות כנגד ההגמוניה, ומבקשות לשנותה מן היסוד, מוגבלות ביכולתן לברוא עולם חדש. זאת, כיוון שלצד חתירה לשינוי רכיב אחד, עקרוני, של המציאות הקיימת, המטרות שהן מציבות לעצמן כמו גם דרכי הפעולה שיבחרו, מבוססות על הנורמות הקיימות של ההגמוניה נגדה ביקשו למרוד.

בפרס השני זכה כתב היד לספרן של פרופ' רונית עיר-שי וד"ר תניא ציון-וולדקס **המרד הקדוש: פמיניזם דתי ושינוי פני היהדות וזכויות נשים בישראל** העתיד להתפרסם בהוצאת כרמל

הספר מנתח את צמיחתו, הישגיו ואתגריו של הפמיניזם הציוני-דתי בישראל – אחת התנועות הדינמיות והמשפיעות ביותר בזירה היהודית והפמיניסטית העכשווית. באמצעות שילוב בין ניתוח סוציולוגי, תיאולוגי, תרבותי ומשפטי, מבקשות החוקרות לבחון את הדרכים שבהן נשים דתיות הצליחו להתמודד עם אי-שוויון מגדרי הן בחברה הציונית דתית ובמסגרות דתיות-הלכתיות והן בחברה הישראלית הרחבה. הספר משרטט כיצד תנועת הפמיניזם הדתי משמיעה קול ביקורתי

מתוך נאמנות למסורת, ומייצרת מהפכה של ממש תוך אימוץ אסטרטגיה של "שינוי מבפנים". המהלך מתואר כ"מרד קדוש", המצליח לחולל שינוי עמוק ומקיף – אך גם בעל מגבלות – בתוך הקשר דתי שמרני מחד ודמוקרטי ליברלי מאידך. ברמה התיאורטית והמתודולוגית הספר מציע פרספקטיבה בין-תחומית ייחודית המשלבת בין מחקר סוציולוגי, תיאולוגי-הלכתי ומשפטי. מעבר לסיפור המקומי, הספר מהדהד שאלות אוניברסליות על סוכנות נשית, שינוי חברתי במרחבים שמרניים ובקבוצות מיעוט, והיחסים המורכבים בין מסורת, סמכות דתית וערכים ליברליים ודמוקרטיים. המרד הקדוש מציע כלים אנליטיים להבנת הפוליטיקה של שייכות, של תהליכי שינוי במסגרות שמרניות, ושל המפגש בין משפט לתרבות – הן בישראל והן בהקשרים יהודיים ועולמיים רחבים יותר.

הספר ראה אור באנגלית בהוצאת Brandeis University Press (2024), וזכה בפרס היוקרתי National Jewish Book Award לשנת 2025 בקטגוריית לימודי נשים. מאז פרסומו זכה להכרה ולהערכה נרחבת בקרב חוקרות וחוקרים, וזכה להתעניינות רבה בצפון אמריקה ובאירופה. כעת, הוא מתורגם לעברית כדי להפיץ את הידע ולהרחיב את הדיון בפמיניזם-דתי בקרב קהלים מקומיים, אקדמיים וציבוריים כאחד. מהדורה עברית מעודכנת מבטיחה להוות תרומה משמעותית להעמקת השיח הדמוקרטי, הדתי והמגדרי בישראל.

ספר נוסף שזכה לתמיכת המרכז הוא ספרה של ד"ר ענת שרבט *קדושה ומיניות: על מיניות בריאה במחשבת חז"ל* העתיד לצאת בהוצאת כרמל.

ספר זה בוחן את היחס למיניות בספרות חז"ל בשלושה מימדים של קדושה. הקדושה המוגדרת בספר היא הקדושה שבקרבה לאל. שלושת מימדי הקדושה בהם נבחנת המיניות הם: זמן, מקום ואנשים. בכל אחד מן המימדים נבחר מקרה מבחן: במימד הזמן נבחרה השבת, במימד המקום נבחר בית המקדש, ובמימד האנושי נבחר משה רבנו.

הטיעון המרכזי של הספר הוא שבספרות חז"ל ניתן לזהות קול ייחודי, השונה מן הקולות שרחשו בתרבויות שסביב, המתייחס למיניות בצורה חיובית בהקשרים של עבודת הקודש.

ספר זה מצוי בתוך שדה שיח מחקרי אודות המיניות בספרות חז"ל. חידושו הוא בהתייחסות למיניות בתוך עבודת הקודש בשלושת המימדים. הוא מיוחד בבדיקתו את היחס של חז"ל, ושל התרבויות הקרובות, למיניות דווקא בהקשרים של קדושה.

ספר זה מתבסס על חקירת טקסטים מספרות חז"ל ובדיקה פילולוגית שלהם תוך השוואה לכתבי-יד. כן נערכה השוואה בין הרעיונות המשותקים בטקסטים הנחקרים מספרות זו לרעיונות בטקסטים מתרבויות קרובות: מקורות שנמצאו מכתבי כיתות בית שני, פרשנויות בספרות החיצונית למקרא, טקסטים יהודים-הלניסטיים, בעיקר של פילון האלכסנדרוני, ומקורות מן הנצרות הקדומה.

ספר זה ממשיך את שדה השיח המחקרי המזהה את ההתייחסות החיובית כלפי המיניות בספרות חז"ל, ומוסיף נדבך נוסף לפיו המיניות בספרות חז"ל לא רק שאינה נוגדת קדושה אלא אף ממוקמת בתוכה, וזאת בניגוד לתפיסות הדתיות שרווחו בסביבתם של חז"ל כשהבולטת ביניהן היא תפיסתה של הנצרות הקדומה המעודדת פרישות על מנת להשיג את הקדושה.

פרויקט ספרותי נוסף שזכה לתמיכה המרכז לשם פרסומו **אהבת נצח אמהית הספר "נשות ישראל" מאת גרייס אגילר, בת המאה ה-19** שייצא לאור בהוצאת כרמל בעיבודה של מיה שפילמן.

הספר הוא עיבוד ספרותי חדש וייחודי ליצירת המופת נשות ישראל (The Women of Israel), שכתבה גרייס אגילר (1816–1847) וראתה אור בשנת 1845.

הספר מהווה מעין חפירה ארכאולוגית בין פסוקי התנ"ך, ומציע קריאה ספרותית מעמיקה למסעותיהן של נשות המקרא. באמצעות מתן קול בגוף ראשון לחוה, לשרה, לרבקה, לרחל, ללאה, למרים, לדבורה, לחנה, לאסתר ולדמויות נוספות, נחשפים עולמן הפנימי, לבטיהן, מערכת יחסיהן עם האל, והתמודדותן עם המציאות החברתית והרוחנית של תקופתן. כך זוכות נשים, לנוכחות מחודשת ומלאת חיים. העיבוד יוצר גשר בין נשות התנ"ך לבין נשות המאה התשעעשרה, שאליהן פנתה גרייס אגילר בכתביה. באמצעות פרשנותה, כל אחת מן הדמויות חותמת את סיפורה במסר אישי ומעצים לקוראות דורה. מסרים אלה, שנכתבו לפני קרוב למאתיים שנה, ממשיכים להיות רלוונטיים גם לנשות המאה העשרים ואחת ולכל אישה המחפשת משמעות, זהות, אמונה וכוח להתמודד עם אתגרי חייה. ספר זה הוא הראשון בסדרת פרסומים המהווה חלק מפרויקט חיים שמטרתו להחיות, לתרגם ולהנגיש את כתביה של גרייס אגילר לקהל הישראלי.

בנוסף לתמיכה בספרים ובכתבי-יד תמך המרכז גם במחקר אותו עורכת ד"ר תניה רגב המבקש לבחון את דמותו של הפמיניזם האורתודוקסי-שמרני דרך כתיבתו ההלכתית של הרב יהודה הרצל הנקין, ובכך למלא לקונה הקיימת בשדה המחקר העכשווי. בעוד שהשיח האקדמי והציבורי מתמקד לרוב באגפים הליברליים והפרוגרסיביים של הפמיניזם האורתודוקסי או בקול הביקורתי שהוא מבקש להשמיע, הרי שדפוסי הפעולה של זרמים שמרניים יותר נותרו בשולי הדיון ללא המשגה תיאורטית מגובשת. כתיבתו ההלכתית של הרב הנקין המוקדשת לנושאים מגוונים הנוגעים למעמד האישה, נפרשת על מספר עשורים ומשלבת מחויבות הלכתית בעלת היבטים שמרניים עם מסקנות שלא תמיד עולות בקנה אחד עם הקונצנזוס האורתודוקסי. לאור זאת חיבוריו עשויים לשמש כתשתית להבנת דפוסי של פמיניזם המתקיים בתוך גבולות הגזרה ההדוקים של עולם דתי שמרני. המחקר יאפשר אם כך לייצר מודל עבור גישה המבקשת לחולל תמורות עומק במעמדן הדתי של נשים אורתודוקסיות מבלי להרעיד את אמות הסיפים של המסגרת השמרנית הקשובה לסמכות הלכתית, לכללי פסיקה ולמנהג הרווח. יתירה מכך, הוא ינתח את הנחות היסוד ודפוסי הפעולה של הפמיניזם האורתודוקסי – שמרני תוך הצגתם כשיטה אפשרית עבור זרמים שמרניים בחברה האורתודוקסית, שיטה שטרם הומשגה באופן נהיר ומסודר. לבסוף, השפעותיו של המחקר ייצרו מודל מפורט ומודגם היטב לאופני פעולה מהפכניים בעולם המחויב לערכים שמרניים.